

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЮРИДИЧНОЇ НАУКИ

УДК 340.(3/9)

DOI <https://doi.org/10.32782/TNU-2707-0581/2023.5/16>

Мацелюх І.А.

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

ОБМЕЖЕННЯ ПРАВ АФРО-АМЕРИКАНСЬКИХ ДІТЕЙ В УМОВАХ СЕГРЕГАЦІЇ В США (СЕР. XIX – ПОЧ. XX СТ.)

У статті проаналізовано проблеми расової сегрегації афро-американського населення, які існували в середині XIX – початку XX століття. Розглянуто поняття сегрегації, як форми дискримінації, яка полягала в обмеженні права на підставі расової та/або національної належності, тобто політика примусового відділення одних етнічних чи расових груп від інших.

Констатовано, що підвалини для появи расової сегрегації заклало ухвалення у 1865 року XIII-ї поправки до Конституції США, яка заборонила рабство та XIV поправка до Конституції США, яка надала усім, хто народився на території Америки, громадянство, заборонила обмеження прав не інакше як за рішенням суду, гарантувала рівність серед громадян та заборонила штатам ухвалювати дискримінаційне законодавство.

Проаналізовано прокламації про реконструкцію півдня президента Е. Джонсона та «чорні закони», які конституювали расову дискримінацію, для афро-американського населення, в тому числі і дітей. Афро-американці, які не досягли вісімнадцяти років, передавалися повнолітнім американцям для підготовки до вільного життя, зазвичай колишнім власникам. Господарі приймали на себе перед державою зобов'язання годувати і одягати дитину, користуючись її працею. У ході утримання афро-американської дитини колишні рабовласники мали право застосовувати помірні тілесні покарання.

Розглянуто «Закони Джима Кроу», які склали систему дискримінаційних нормативних актів, спрямованих на утвердження сегрегації та дискримінації афро-американського населення США. Вони обмежували права як дорослих, так і дітей. Останні повинні були навчатися в окремих спеціальних школах. Відвідувати загальноосвітні американські школи їм заборонялося.

Проаналізовано рішення Верховного суду США у справі «Плессі проти Фергюсона» 1896 року, яке стверджувало, що расова сегрегація не порушує Конституцію США. На противагу розглянуто справу «Браун проти Управління з питань освіти» 1954 р., де Олівер Браун позивався до Управління освіти, яке відмовилося зарахувати його афро-американську доньку до найближчої до їхнього дому школи, натомість вимагаючи їздити автобусом до спеціального навчального закладу, створеного для афро-американців, який географічно знаходився значно далі від місця проживання сім'ї.

Наголошено на прогресивному значенні такого рішення, яке заклало підвалини до поступової інтеграції та стало великою перемогою руху за рівні права, а також моделлю для багатьох майбутніх судових рішень. Воно започаткувало расову десегрегацію, в тому числі забезпечення рівного права на освіту для афро-американських дітей. Стверджується, що зміна правового статусу афро-американських дітей у США відбувалася поступово, у ході ухвалення другого циклу поправок до Конституції США, боротьби за подолання сегрегації та фактичну рівність. На цьому шляху важливе значення відіграв Верховний Суд США.

Ключові слова: права дитини, судова практика, права людини, США, сегрегація, Верховний суд США, правова система США.

Постановка проблеми. Проблеми расової сегрегації афро-американського населення традиційно приділяється багато уваги в громадських

і наукових колах США та країнах Європи. Проте для повного розуміння картини варто зануритися в американську історію права та держави.

Саме в ній яскраво можна простежити не лише за обмеженнями прав за расовою ознакою, а й зародженням політико-правового руху за рівні права і можливості, що зрештою юридично, а з часом і фактично подолали означені проблеми. Нині Сполучені Штати Америки є тією країною, яка яскраво демонструє усьому світу про пріоритети дотримання прав людини незалежно від політичної, національної та релігійної належності. Щоб досягнути означеного результату американському суспільству довелося пройти і засвоїти не прості уроки історії, в які ми маємо на меті зануритися.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Аналізована проблема завжди була в полі інтересу американських дослідників, серед яких Керміт Холл, Вільям Віпек, Пауль Фінкельман, Генрі Харт, Альберт Сакс, Стефан Б. Пресер, Генрі Мінд та інші. Вона також привертала увагу і сучасних українських вчених, серед яких Т. Г. Андрусяк, І. Й. Бойко, В. О. Галан, А. В. Крижевський, М. В. Левчук, Б. Й. Тищик, О. О. Шевченко, Ю. В. Цветкова та інші.

Виклад основного матеріалу. Відповідно до норм міжнародного права, сегрегація – це одна із форм дискримінації, яка полягає в обмеженні права на підставі расової та/або національної належності, тобто політика примусового відділення одних етнічних чи расових груп від інших. Сегрегація тривалий час існувала в південних штатах США, де були роздільні місця в транспорті, окремі школи, ресторани і кафе для афро-американців. Законодавчо вона була заборонена лише в 1960-х роках [1, с. 55 – 62].

Підвалини для появи расової сегрегації заклало ухвалення 1865 року XIII-ї поправки до Конституції США, яка заборонила рабство. «Ні рабство, ні вимушене перебування в підневільному служінні не повинні існувати ні в Сполучених Штатах, ні в будь-якому місці, підпорядкованому їх юрисдикції», – проголошував перший розділ поправки [2]. XIV поправка до Конституції США надала усім, хто народився на території Америки громадянство та заборонила обмеження прав не інакше як за рішенням суду. Вона гарантувала рівність серед громадян та заборонила штатам ухвалювати дискримінаційне законодавство. «Жоден штат не може видавати чи застосовувати закони, що обмежують привілеї та імунітети громадян Сполучених Штатів, – йдеться у першому розділі поправки, – жоден штат не може без законної процедури позбавити когось життя, свободи чи власності і не може позбавити когось, хто підлягає його юрисдикції, рівної охорони законом» [2].

Юридичне закріплення рівноправності між расами не свідчило про її фактичну рівність. Так, у період з 29 травня по 13 липня 1865 р. президентом Джонсоном було видано сім прокламацій про реконструкцію та організацію органів влади в семи південних штатах. План президента Е. Джонсона ґрунтувався на концепції президента Лінкольна, однак зводився до формального визнання південними штатами скасування рабства.

Як результат, більшість південних штатів ввели так звані «чорні закони», які конституювали расову дискримінацію, примусову працю для афро-американського населення. Обмеження стосувалися в тому числі і прав дітей.

Найбільш радикальнішим виявився штат Міссісіпі, який не лише відмовився ратифікувати XIII поправку до Конституції США, а й у листопаді 1865 року ухвалив ряд спеціальних законів, що регламентували особливий правовий статус афро-американського населення. Окрема увага приділялася дитячому питанню, адже на вулицях штату опинилася значна кількість афро-американських дітей, які в умовах Громадянської війни 1861 – 1865 років втратили батьків чи годувальників.

Відповідно до Закону про учнівство 1865 р., в Міссісіпі всі афро-американці, які не досягли вісімнадцяти років, передавалися повнолітнім американцям «для підготовки до вільного життя», зазвичай колишнім власникам. Господарі приймали на себе перед державою зобов'язання годувати і одягати дитину, користуючись її працею, зобов'язувалися «ставитися до неї гуманно», лікувати і навчити читати й писати. У ході утримання афро-американської дитини колишні рабовласники мали право «застосовувати помірні тілесні покарання, які батько ... може застосовувати до своєї дитини». Покинути власного господаря до досягнення повноліття заборонялося [3, с. 182]. На вулицях відстежувалися афро-американські діти, які займалися жебракуванням. Вони негайно підлягали розподілу та передавалися на утримання.

Кінець XIX – початок XX ст. поглибили означену проблему. Так, у цей час демократи південних штатів ухвалили місцеві закони, які значно обмежили в правах афро-американське населення. Ці закони стали відомі як «Закони Джима Кроу» (Jim Crow laws), названі по імені комічного персонажа [4].

«Закони Джима Кроу» – це система дискримінаційних нормативних приписів, спрямованих на утвердження сегрегації та дискримінації афро-американського населення США. Вони обмежували права як дорослих, так і дітей афро-

американського походження. Останні повинні були навчатися в окремих спеціальних школах. Відвідувати загальноосвітні американські школи їм заборонялося. Табу накладалося на змішані шлюби. На порушників припису чекали штрафні санкції. Запроваджувалася роздільність громадських та житлових приміщень. Залізничні компанії зобов'язувалися надавати окремі машини для афро-американських пасажирів, які платили за ставкою першого класу. В трамваях для них відводилися окремі місця. Як результат афро-американці були відокремлені від американців на всіх видах громадського транспорту, в залах очікування, столових, ресторанах, готелях, на судах, в тюрмах, на заводах, в бібліотеках, театрах, лікарнях, перукарнях, в місцях для житла, тобто всюди, де спільне перебування осіб обох рас могло б привести до висновку про соціальну рівність. Таким чином, запроваджувався принцип «розділені, але рівні» [4].

Верховний суд США також підтримав таку політику. У справі «Плессі проти Фергюсона» 1896 року постановив, що расова сегрегація не порушує Конституцію США, якщо умови для кожної раси є однаковими за якістю [5]. Таке рішення фактично узаконило багато нормативних актів штатів, що встановлювали відповідні обмеження для афро-американського населення, у тому числі дітей. Вони не мали права на освіту на рівні із американцями. Середні школи для афро-американців на півдні називалися тренінговими центрами, підкреслюючи таким чином, що у них основна увага приділяється не освіті дитини, а професійній орієнтації.

Ситуація почала змінюватися лише після історичного рішення Верховного суду США у справі «Браун проти Управління з питань освіти» 1954 р. [6]. Історія справи розпочалася на три роки раніше, у 1951, коли управління освіти в штаті Канзас відмовилося зарахувати доньку місцевого афро-американця Олівера Брауна до найближчої до їхнього дому школи, натомість вимагаючи їздити автобусом до спеціального навчального закладу, створеного для афро-американців, який географічно знаходився значно далі від місця проживання сім'ї. Родина Браунів та дванадцять інших місцевих афро-американських сімей, які перебували у подібних ситуаціях, подали колективний позов до федерального суду США проти Управління освіти, стверджуючи, що його політика сегрегації є неконституційною.

Окружний суд США округу Канзас розглянув справу та виніс рішення проти Браунів, спираючись на прецедент у справі «Плессі проти Фер-

гюсона» 1896 року та доктрину «окремих, але рівних». Проте, подружжя Браунів оскаржило це рішення безпосередньо у Верховному суді США. У травні 1954 року Верховний суд виніс одностайне рішення на користь Браунів. Він постановив, що «окремі навчальні заклади за своєю суттю є різними», і тому закони, які забороняють відвідувати той чи інший навчальний заклад порушують приписи Конституції США про рівність [6]. Голова Верховного Суду Уорен встановив, що принцип «розділені, але рівні» позбавляє «афро-американських дітей рівних можливостей для отримання освіти» та створює расову дискримінацію [7, с. 800].

Прогресивне рішення все ж не містило методів подолання расової сегрегації, в тому числі не передбачало, яким чином забезпечити рівні права на освіту для афро-американських дітей. Проте проклало шлях до поступової інтеграції та стало великою перемогою руху за громадянські права, а також моделлю для багатьох майбутніх судових рішень. Воно започаткувало расову десегрегацію не тільки у системі освіти, але й в усіх сферах суспільного життя. Револьюційний характер свого рішення суд намагався притупити новою винайденою формулою «обдуманій швидкості» у ліквідації сегрегації.

Противники десегрегації закликали до застосування імпічменту стосовно членів Верховного Суду для того, щоб вчинити збройний опір реалізації судового рішення. У багатьох регіонах США відбулися збройні сутички і федеральній владі довелося посилати туди загони Національної гвардії.

Федеральні суди, які займалися реалізацією рішення про десегрегацію шкільного навчання, застосовували для цього різноманітні методи. Одним із них було рішення про перевезення афро-американських дітей разом із американськими в одних автобусах. Однак такий метод не усіма сприймався позитивно. Так, сенатор від штату Флорида Дан Гарні у період президентської виборчої кампанії 1972 року заявив, що «чим далі на північ застосовується метод доставки автобусами афро-американських дітей до школи, тим швидше наближається Конгрес до ухвалення суворих рішень проти автобусних заходів» [8, с. 222]. Подібні заяви впливали на суспільне сприйняття, загострювали негативні настрої, відображалися на державній політиці та судових рішеннях.

Такий вплив проявився у справі «Міллікен проти Бредлі» (1974 р.). Суд ухвалив рішення, що автобусні перевезення в регіонах, де населення

відверто не виступає проти десегрегації навчання, можуть не здійснюватися. У тексті уточнювалася різниця між сегрегацією «де-юре» та «де-факто», підтвердивши, що сегрегація дозволена, якщо вона не вважається явною політикою кожного шкільного округу. «Шкільні системи не несуть відповідальності за десегрегацію за окружними межами», – зазначалося у рішенні [9]. Це був певний відступ від позиції інтеграції шкільного навчання, який загальмував попередні позитивні зміни. Варто зауважити, що в окремих штатах роздільне перевезення шкільними автобусами амери-

канських та афро-американських дітей існуватиме аж до кінця 80-х років ХХ століття.

Висновки. Таким чином, зміна правового статусу афро-американських дітей у США відбувалася поступово, у ході ухвалення другого циклу поправок до Конституції США, боротьби за подолання сегрегації та фактичну рівність. На цьому шляху важливе значення відіграв Верховний Суд США. Своїми рішеннями він заклав підвалини для подолання расової сегрегації, у тому числі забезпечення рівного права на освіту для афро-американських дітей.

Список літератури:

1. Галан В. О. Дискримінація за расовою ознакою: від апології рабства до міжнародно-правового злочину. *Форум права*. 2014. № 3. С. 55–62
2. Конституція Сполучених Штатів Америки. URL: http://lib.rada.gov.ua/static/LIBRARY/catalog/law/usa_const.htm#%D0%BF27
3. Страхов М. М. Історія держави і права зарубіжних країн: підручник: Київ: Ін Юре, 2003. 584 с.
4. David K. Fremon. *Jim Crow laws and racism in American history*. Berkeley Heights, New Jersey: Enslow, 2000. 136 с.
5. *Plessy v. Ferguson*. 163 U.S. 537 (1896). URL: <https://www.law.cornell.edu/supremecourt/text/163/537>
6. *Brown v. Board of Education*. 347 U.S. 483 (1954). URL: <https://supreme.justia.com/cases/federal/us/347/483/>
7. *American Constitutional Law. Essays and Cases.* / Otis H. Stephens, John M. Scheb, Harcourt Brace Jovanovich. Publishers, 1988. P. 799 – 801.
8. Thomas W.R. *The Burger Court and Civil Liberties*. Pev. Ed. Brunswick, Ohio: Kings Court Communications, 1979. – 458 p.
9. *Milliken v. Bradley*. 418 U.S. 717 (1974). URL: <https://supreme.justia.com/cases/federal/us/418/717/>

Matseliukh I.A. SEGREGATION IN THE USA (MID-19TH – EARLY 20TH CENTURIES): RESTRICTIONS OF THE RIGHTS OF AFRICAN-AMERICAN CHILDREN

The article analyzes the problems of racial segregation of the African-American population that existed in the middle of the 19th and early 20th centuries. The concept of segregation, as a form of discrimination, which consisted in limiting the right on the basis of racial and/or national belonging, i.e. the policy of forced separation of some ethnic or racial groups from others, was considered.

It has been established that the foundations for the appearance of racial segregation were laid by the adoption in 1865 of the XIIIth Amendment to the US Constitution, which prohibited slavery, and the XIVth Amendment to the US Constitution, which granted citizenship to all those born on the territory of America, prohibited the restriction of rights only by court decision, guaranteed equality among citizens and prohibited states from enacting discriminatory legislation.

Proclamations on the reconstruction of the South by President E. Johnson and "black laws" that constituted racial discrimination for the African-American population, including children, were analyzed. African Americans under the age of eighteen were turned over to American adults in preparation for a life of freedom, usually to their former owners. Owners assumed obligations to the state to feed and clothe the child, using its labor. In the course of keeping an African-American child, former slave owners had the right to use moderate corporal punishment.

"Jim Crow Laws", which constituted a system of discriminatory regulations aimed at affirming the segregation and discrimination of the African-American population of the USA, are considered. They limited the rights of both adults and children. The latter had to study in separate special schools. They were forbidden to attend comprehensive American schools.

The decision of the US Supreme Court in the case "Plessy v. Ferguson" of 1896, which stated that racial segregation does not violate the US Constitution, is analyzed. In contrast, case "Brown v. Board of Education" of 1954, in which Oliver Brown sued the Board of Education, which refused to enroll his African-American daughter in the school closest to their home, instead requiring her to be bused to a special school designed for African-Americans, who was geographically far away from the family's place of residence, was considered.

The progressive significance of such a decision was emphasized, which laid the foundations for gradual integration and became a great victory for the movement for equal rights, as well as a model for many future court decisions. It initiated racial desegregation, including providing equal rights to education for African-American children. It is argued that the change in the legal status of African-American children in the US occurred gradually, during the adoption of the second cycle of amendments to the US Constitution, the struggle to overcome segregation and de facto equality. The US Supreme Court played an important role on this path.

Key words: *child rights, judicial practice, human rights, USA, segregation, US Supreme Court, US legal system.*